

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

eigen transparantie, en over de bereidheid jezelf te zien zoals de ander je ziet, gebruik je denkkelijk andere woorden voor hetzelfde fenomeen. Want bewustzijn is ook te zien als een triangulerend moment, en als een derde positie. Het is denk ik moeilijk uit te maken of het innemen van deze derde positie de bewustzijnsuitbreiding met zich meebrengt, of de bewustzijnsuitbreiding de derde positie impliceert. Is het niet iets van: «Oh, zo ben ik dus écht, zo ben ik dus voor de ander», in plaats van: «Hoe ziet een ander mij eigenlijk, zo ben ik dus echt» (wat je beter introjectie kunt noemen)? Deze uitbreiding van bewustzijn kan alleen ontstaan door een besef van het gelijktijdig bestaan (conscientia = samen of gelijktijdig weten) van gefragmenteerde delen die tot dan alleen gespleten van elkaar konden bestaan: fantasie-Ik versus aangepast-Ik, «false» versus «true self», en dit kan inderdaad alleen plaatsvinden vanuit een overstijgende positie. «Het verdraagbaar worden van de transparantie van het zelf, zoals jij het noemt, kun je dus goed zien als samenvallend met het bereiken van de depressieve positie, waarbij de laatste meer omgeven is door de emotionele connotaties en de fricties die bij dit proces horen. Ook moet het zo zijn dat er aan dit verdraagbaar worden een toestand van niet-verdragen voorafgaat, waarin splijting en projectie de dienst uitmaken, met andere woorden de PS-positie.

Literatuur

- BION, W. R. (1962). *Learning from experience*. Londen: Karnac Books (1984).
- BION, W. R. (1970). *Attention and interpretation*. Londen: Karnac Books (1984).
- GROTSTEIN, J. (2004). «The seventh servant — The implications of a truth drive in Bion's theory of O. *International Journal of Psychoanalysis*, 85, 1081-1101.

Karakter, identiteit en affectiviteit

Reactie op

J. Ubbels, Karakter, identiteit en subjectivering in de adolescentie (2009-4, p. 218-229)

ARIE VAN ENGELEN

Het kostte me wel even denktijd om de begrippen «karakter» en «identiteit» uit het artikel van collega Ubbels aan elkaar te toetsen. Analytische definities zijn nu eenmaal het product van een jarenlang integratief proces.

Een «karakter» wordt in beginsel beschreven als een weerstand in analyses, die zich tot dusver voornamelijk bezighielden met symptomen als psychische ziekteverschijnselen. De samenhangen tussen kinderlijk-seksuele impulsen en karaktereigenschappen, de *psychodynamiek*, passen in clusters van achtereenvolgende fasen in de ontwikkeling van de seksualiteit bij het kind. Kenmerkend zijn de *fixaties* aan deze afgeweerde impulsen.

Veel later wordt een structureel gezichtspunt met een daarbij behorend *adaptief* gezichtspunt geformuleerd. De psychodynamiek van de karaktervorming wordt niet altijd bepaald door starre, onaangepaste gedragsvormen, maar kan zich habitueel, dus *flexibel* richten op de omgeving. Vanuit de gedragspsychologie kennen we de term «coping mechanisms». Karaktervorming kan aangepast en flexibel zijn, ook al blijft het een weerstand tussen het «Ik» en het «Es». De karakterweerstand is het product van de verdrongen kinderlijke impuls, terwijl de verinnerlijkte omgevingseisen het begrip «identiteit» bepalen.

Een volgende stap is het integreren van de twee uitersten van innerlijke impuls en wat van buitenaf komt. «Twee vliegen in één

klap. Het lijkt mij dat Ubbels probeert te zeggen in zijn artikel, dat de 'subjectiviteit' wat dat betreft hoge ogen gooit. Dat blijkt mooi te passen in de analyse van jongeren. In zijn algemeenheid betekent het meer ruimte en begrip voor de *affectiviteit*, en dat is wat Ubbels impliciet in zijn beschrijvingen laat blijken. De puberteit is in veel opzichten een affectieve structurering van de vroegkinderlijke, op wensen georiënteerde opvattingen. De puberteit is *vrouwelijk*,

hoor ik Harry Mulisch in zijn manlijk radicalisme zeggen (in analogie met zijn uitspraak dat muziek vrouwelijk is). Het vrouwelijk primaat van de puberteit als autonome *vaginale* fase. Wat is er vóór of wat is er tégen na zo veel jaren weer van de oude libidetheorie gebruik te maken? De begrippen 'karakter' en 'identiteit' leiden tot een algemeen onderscheid tussen respectievelijk *drift* en *affect* als aan elkaar gelijkwaardige elementen.

Ontvangen

- APPIGNANESI, L. (2009). *Gek, slecht en droevig*. Amsterdam: De Bezige Bij.
- BARADON, T. (red.) (2010). *Relational trauma in infancy — Psychoanalytic, attachment and neuropsychological contributions to parent-infant psychotherapy*. Hove: Routledge.
- BIRKSTED-BREEN, D., FLANDERS, S. & GIBEAULT, A. (red.) (2010). *Reading French psychoanalysis*. Hove: Routledge.
- FEYS, J. L. (2009). *L'anthropopsychiatrie de Jacques Schotte*. Parijs: Hermann.
- GROOTHOFF, E., JAMIN, H., BEERHOEFNAGELS, E. DE (2009). *Spel in psychotherapie — Theorie, techniek en toepassing*. Assen: Van Gorcum.
- HEUER, G. (red.) (2010). *Sacral revolutions — Reflecting on the work of Andrew Samuels — Cutting edges in psychoanalysis and Jungian analysis*. Hove: Routledge.
- KINET, M. (red.) (2009). *De groep in psychoanalyse*. Psychoanalytisch Actueel nr. 12. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- KREGER, R. (2009). *De borderline-gids — Omgaan met een borderline-persoonlijkheidsstoornis*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- SUMMERS, R. F. & BARBER, J. P. (2010). *Psychodynamic therapy — A guide to evidence-based practice*. New York: The Guilford Press.
- VERBRAAK, C. (2009). *Kijken in de ziel — Psychiaters over hun vak en zichzelf*. Amsterdam: De Bezige Bij.

Stichting Psychoanalyse en Cultuur bestaat twintig jaar

Om het feestjaar te beginnen stelt ze graag haar nieuwe website aan u voor:

www.stichtingpsychoanalyseencultuur.eu.

Zoals bekend probeert de Stichting door allerlei initiatieven de psychoanalyse in de cultuur aanwezig te stellen. Voor wie deze 'zaak' genegen is, behelst dit schrijven een warme oproep om bij te dragen tot haar opdracht. Dit kan bijvoorbeeld door steunend lid (B) of donateur (NL) te worden van de Stichting volgens de modaliteiten op de website aangegeven.